

Laylalar lirik janra mənsubdur və xalq arasında geniş yayılmışdır. Laylaların müəllifi analar, qəhrəmanları isə beşikdə mişıl-mişıl yatan, hələ dil açmamış körpələrdir. Buna görə də mətnin şəklinə məxsus ahənglə ifa olunan laylalarda ilk növbədə məqsəd körpəni oxşamaqdan, onun rahatlığını və yuxuya getməsinə təmin etməkdən ibarətdir:

*Laylay beşiyim, laylay,
Evim-əşiyim, laylay.
Sən get şirin yuxuya,
Çəkim keşiyin, laylay.*

*Balam laylay, a laylay,
Gülüm laylay, a laylay.
Laylay dedim, can dedim,
Yuxudan oyan dedim,*

*Sən yuxudan durunca,
Canımı qurban dedim.
Balam laylay, a laylay,
Gülüm laylay, a laylay.*

Bilirik ki, xalq dilinin təbiiliyinin mühafizə edilməsində, gözəlləşməsində xalq yaradıcılığının rolu böyükdür. Xalq ədəbiyyatı və xalq sənətkarları bilavasitə ədəbi dil yaratmış, xalq yaradıcılığı ədəbi dil quruculuğunda dolayı yolla iştirak edir, ədəbi dilə hazır material verir. Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığı üçün də bu xüsusiyyət xasdır. O, laylalardan hazır ədəbi material kimi əsərlərində istifadə edir. Hətta laylalardan elə məharətlə istifadə edir ki, elə bil bu laylanı görkəmli şairimiz özü qoşub. Məsələn, "Beşik" şeirindəki aşağıdakı laylanın istifadəsinə diqqət yetirək:

*İlk dəfə biz səndə duyduq.
Dünyanın zövqünü, səadətini*

Ananın o ilıq südündə duyduq:

*Laylay dedim yatasan,
Qızıl gülə batasan,
Qızıl güllər içində
Şirin yuxu tapasan.
Hopdu ruhumuza bayatılardan
Nəğməyə bənzəyən ləhcələrimiz.
Daddıq dilimizin şirinliyini
Hələ bələkdəyken bu beşikdə biz.*

Ana ilə körpəsi arasında sanki bir ünsiyyət vasitəsi olan laylalara Bəxtiyar Vahabzadə müxtəlif cəhətlərdən yanaşır, onun mənasını və əhəmiyyətini "Beşik" şeiri vasitəsilə açmağa çalışır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Bəxtiyar Vahabzadə öz yaradıcılığında folklor nümunələrindən də geniş istifadə edib. Onu da qeyd edək ki, "yazıçı və folklor problemi öyrənilərkən bir şəxsiyyət olaraq ayrıca götürülmüş yazıçının folklor janrlarından necə bəhrələndiyi, folklor motivlərindən necə yarandığı və eyni zamanda folklor nümunələrinin yazıçı poetikasına necə təsir göstərməsi işıqlandırılmışdır". Deyəli şairimiz də ifadə baxımından istifadə etdiyi folklor nümunələrini zənginləşdirir, həm də onlara bir canlılıq verir, yeni nəfəs gətirir. Laylalar şairin şeirlərinə hazır kütlə kimi daxil olur. Bəxtiyar Vahabzadə şeirlərində laylalar bəzən bir nəqarət kimi istifadə olunur. Məsələn, 1994-cü ilin yanvar ayında yazdığı və Vasiif Adıgözəlovun musiqi bəstələdiyi "Qisas böyütsün səni" şeirində bunun bariz nümunəsini görə bilərik:

*Layla balam, a layla,
Əsən çovğun bu gecə*

*Qar üstünə qar qalar.
Düzəngahda qurulmuş*

Folklorda və Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında laylalar

*Çadırımı yırgalar.
Görən, bizə nə deyir
Qarılaşan qarğalar
Layla balam, a layla.*

Şifahi xalq ədəbiyyatı özündə saysız-hesabsız ədəbi nümunələri yaşadan, zamandan zamana gətirən, xalqın sevincini, kədərini, arzu və istəklərini əks etdirən böyük bir aləm olmaqla, özünə layiq deyimləri seçir, qaydaya salır, nəşildən nəslə ötürür. Onu da qeyd edək ki, hər bir folklor janrı dövrün məhsuludur. Onun müəllifi bilinməsə də, bilinməsə də yenə də dövrün məhsuludur. Laylalar məhz belə ədəbi janrlardan biridir. Laylalar da xalq yaradıcılığının, ümumən şeirin ən zərif, ən incə nümunələrini yaşadan, zamandan zamana gətirən, xalqın sevincini, kədərini, arzu və istəklərini əks edən böyük bir aləm olmaqla, özünəlayiq deyimləri seçir, qaydaya salır, nəşildən nəslə ötürür. Layla xalq yaradıcılığının, ümumən şeirin ən zərif, ən incə nümunələrindəndir. Laylalar ilahi bir qüdrətin töhfəsi kimi dünyaya gəlir. Məsələn, layla yazmaq üçün plan tutulmur, "planımda layla yazmaq var" deyilmir. Layla ürəyə dolur, yaradıcının varlığına hakim kəsilir. Laylalar mənəviyyat abidəsidir, analarımızın qəlbindən süzlüb gələn müqəddəs nəğmələrdir. Onu da xüsusilə qeyd edək ki, Bəxtiyar Vahabzadə "Qisas böyütsün səni" şeirində də istifadə etdiyi laylanın ahəngini pozmur, "Layla balam, a layla" mürasımı olduğu kimi əsərinə daxil edərək Azərbaycan laylasına heyranedic bir ahəngdarlıq, lirizm qatır:

*Layla balam, a layla.
Göy bizə qənim olsun
Bu zülmü yerdə qoysaq.
Qoy bizə qənim olsun
Qazdığımız o torpaq!
Layla balam, a layla.*

R.Taqorun məşhur kəlamını yada salaq: "Buludlar çayların məcrasını su ilə doldurur, özləri isə uzaq dağlarda gizlənilir". Bu kəlam

Şifahi xalq ədəbiyyatı özündə saysız-hesabsız ədəbi nümunələri yaşadan, zamandan zamana gətirən, xalqın sevincini, kədərini, arzu və istəklərini əks etdirən böyük bir aləm olmaqla, özünə layiq deyimləri seçir, qaydaya salır, nəşildən nəslə ötürür. Onu da qeyd edək ki, hər bir folklor janrı dövrün məhsuludur.

sanki analarımız üçün deyilib. Məhəbbəti gü-nəşə, səxavəti dənizə, vüqarı dağlara, kövrək qəlbi doluxsunmuş buluda bənzəyən analar! Çay axmaya bilməz! Ana da özündən keçər, balasından yox. Təbiətin saflıq və gözəllik timsalı olan körpələrin rahat yuxusunu təmin etmək üçün analarımız hər zaman layla oxuyublar, bu gün də oxuyurlar.

Ümumiyyətlə, qeyd edək ki, janrıdan, mövzusunun, ölçüsündən asılı olmayaraq, soykökünə, folkloruna bağlılıq Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərinin ruhunu, mahiyyətini təşkil edir. Laylalar da Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərində xüsusi bir ahənglə səslənir və əsərlərinin poetik təsir gücünü daha da gücləndirir. Vətənin ürək açan gözəlliklərini, qədim tarixini, igid, qeyrətli övladlarını tərənnüm edən şair doğma diyarın dərdi-sərinə, insanların aralarında baş verən qeyri-sağlam münasibətlərdən bəhs edəndə də bir o qədər

sıxıntı keçirir. 1969-cu ildə M.Zeynal müəllimə ithaf etdiyi "Beşik" şeiri bu baxımdan şairin hisslərini ifadə edir:

Laylanın hər xalı bir ümid, güman,
Onun ahənginə qaynadı qanım,
Anamın yanıqlı laylalarından

Süzüldü ruhuma Azərbaycanım.
Və yaxud
Beşik ilk mənəzilim, ilk yuvam mənim,
Laylalar dünyası ilk dünyam mənim-

deyən Bəxtiyar Vahabzadə bir daha qeyd edir ki, biz körpə vaxtımdan anamızın südü ilə cana gəlmişik, laylası ilə boy atmışıq. Ana laylası körpəsi üçün mənəvi qida, mənəvi bir qanaddır. Əgər ana südü uşağın sümüyünü

*Bizim anaların laylalarından
Axdı ruhumuza Vətənin özü.
Beşik kökümüzdür... ucalıb ordan
Tanıdaq dünyaya öz kökümüzü!..*

Göründüyü kimi, burada məzmunla yanaşı sözün ahəngdarlığı, vəznin oynaqlığı da diqqəti cəlb edir. Sözlərin mənasını hələ dərk etməyən uşaq səsin xoş ahənginə uyaraq yuxuya gedir. Lakin laylalar dildən-dilə keçib cılandıqca, yazılı ədəbiyyatda da istifadə olunduqca yeni-yeni məzmun alır.

Azərbaycan xalqı Bəxtiyar Vahabzadəni təkcə görkəmli şair kimi deyil, həm də dahi, əvəzəlməz bir şəxsiyyət kimi, müəllim kimi qəbul edir və sevir. Bəxtiyar Vahabzadə xalqın dilinin qorunub saxlanması, ədəbi dilin inkişafında sənətkarların rolunu yüksək qiymətləndirir, dili yaradıcılıqda həlledici amillərdən hesab edir. Gördüyümüz kimi, yaradıcılığında dil məsələsinə, ana dilinin toxunulmazlığına böyük önəm verən Bəxtiyar Vahabzadənin folklorumuza və yazılı ədəbiyyatımıza dərin köklərlə bağlı olduğu aşağıdakı şeirdə açıq-aydın ifadə olunur:

*Dil açanda ilk dəfə "ana" söyləyirik biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dərslərimiz,*

*İlk mahnımız laylanı anamız öz südüyü
İçirir ruhumuza bu dildə gile-gile.*

Bəxtiyar Vahabzadənin daha bir şeirinə də diqqət yetirək:

*Müəllim! Qayğınla böyüyür insan,
Sən əqlə, kamala qanad verirsen.
Ana dilimizin gur bulağından*

Körpə balalara su içirirsən. Onu da qeyd edək ki, şair həm "Əlifba kitabı", həm də "Ana dili" şeirlərində "içirmək", laylanı südlə qarışdırıb ruha içirmək, ana dilinin gur bulağından körpə balalara su içirmək deməklə laylanın çox şeyə qadir olduğunu söyləmiş olur. Xalqın varlığını özündə əks etdirən "Ana dili", "Oğluma" şeirlərində də xalqın milliliyinə xas olan xüsusiyyətlər əks olunmuşdur.

Onu da xüsusilə vurğulayaq ki, Bəxtiyar Vahabzadənin şeirlərində ana-bala məhəbbətinin tərənnümü ən yüksək səviyyədədir. Ananın daxili aləmi, əhval-ruhiyyəsi, öz-nəməxsus fərdi hiss və duyğuları şeirlərinin çoxunda daha aydın ifadə olunur:

*Anam namaz üstə əl açib göyə,
Allaha yalvarır: "Ya Rəbbim!-deyə":
- Sənsən xalq eyləyən bu göyü, yeri,
Candan şirin olur bala, ay Allah.*

*Sən mənim ömrümdən kəsib illəri,
Balamın ömrünə cala, ay Allah!
Bu nədir? Arzuya, diləyə bir bax,
Gör bir nələr keçir ana qəlbindən?!*

*Çoxdur bu dünyada hədiyyə... ancaq
Ömürdən hədiyyə görməmişəm mən.*

Məhz bu hisslərə, anaya, ana dilinə olan sevgiyə görə Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərində laylaların istifadəsi olduqca təbii alınıb.

Bu əsərlər bir daha təsdiq edir ki, Bəxtiyar Vahabzadənin şeirləri bugünkü Azərbaycan poeziyasını bütün varlığı ilə təmsil edir.

Sevinc Kərim qızı Əliyeva
AMEA Folklor İnstitutu,
"Folklor və yazılı ədəbiyyat"
şöbəsinin elmi işçisi

Azərbaycan Respublikası Prezidenti
yanında Kültüri İnformasiya
Vasitələrinin İnkişafına Dövlət
Dəstəyi Fondunun maliyyəsi
əsasında hazırlanıb.